

Atıf (cite): Aygül Özdoğan, Melek (2022). Dilbilimsel yapısalcılıktan yapısal antropolojiye: Ferdinand de Saussure ve Claude Lévi-Strauss, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 5, 107-117.

Dilbilimsel Yapısalcılıktan Yapısal Antropolojiye: Ferdinand de Saussure ve Claude Lévi-Strauss

Melek AYGÜL ÖZDOĞAN¹

Dilbilimsel Yapısalcılıktan Yapısal Antropolojiye:
Ferdinand de Saussure ve Claude Lévi-Strauss

From Linguistic Structuralism to Structural Anthropology:
Ferdinand de Saussure and Claude Lévi-Strauss

Özet

Dilsel ve toplumsal öğelerin bir yapı içerisinde ve bu yapıyı oluşturan unsurlar arasındaki ilişki yoluyla anlam kazandığı varsayımına sahip olan yapısalcılık teorisi, dilbilimden antropolojiye uzanan geniş bir skalayı içerisinde barındırır. Buradan hareketle bu çalışma, yapısalcılığın görünürlük kazandığı ilk alan olan dilbilim alanındaki yapısalcı vurguların Saussure üzerinden bir çözümlenmesini içermektedir. Bununla birlikte bu çalışmada Lévi-Strauss'un düşüncelerinde ön plana çıkan yapısal antropolojik çözümlenmeler ele alınmakta ve Saussure'un bunlar üzerindeki etkisine odaklanılmaktadır. Çalışmanın amacı, yapının belirleyici rolünü Saussure ve Strauss'un düşünceleri ekseninde ortaya koymaktır.

Abstract

The theory of structuralism which postulates the linguistic and social elements become meaningful within a structure and through the relation among the factors forming this structure consists of a wide scale from the linguistics to the anthropology. In this respect, this study scrutinizes the analysis of structural points in the linguistics in which the structuralism occurs first through Saussure. Additionally, the study focuses on the analysis of structural anthropology that comes to the fore on the thoughts of Lévi-Strauss and mentions the effect of Saussure on these. This study aims at revealing the determining role of structure in the frame of thoughts of Saussure and Strauss.

Anahtar Sözcükler: Yapısalcılık, Dilbilim, Antropoloji, Saussure, Strauss

Key Words: Structuralism, Linguistics, Anthropology, Saussure, Strauss

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

20. yüzyıl kıta felsefesinin önemli bir noktasında konumlanan yapısalcılık teorisi (*structuralism*) ortaya çıktığı tarihten itibaren dil, kültür, psikanaliz, antropoloji, sosyoloji, matematik gibi çeşitli alanlarda etkisini göstermiştir. Bu yeni yaklaşım biçiminin ortaya çıkmasında fitilin ateşleyicisi olarak dilbilim alanı önemli bir başlangıç noktasıdır. Dilbilimsel yapısalcılık denildiğinde akla gelen ilk isim, İsviçreli dil bilimci Ferdinand de Saussure'dür. Saussure'un ölümünden sonra öğrencilerinin ders notlarını derlemeleri yoluyla oluşturdukları özgün adı *Cours de Linguistique Generale* olan ve Türkçeye *Genel Dilbilim Dersleri* olarak çevrilen eserinde

¹ Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, e-posta: melekaygul@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5571-0788

yer alan düşüncelerinin yapısalcılığın önemli ilham kaynağı olduğu kabul edilir. Esasen Saussure derslerinde “yapı” kavramına hiç yer vermese de onun sıklıkla kullandığı “dizge” (sistem) kavramı, yapısalcılığın esas vurgusu olan yapı kavramı ile anlam bakımından paralellik gösterir.

Genel olarak anlamın tek tek olgular üzerinden değil de olgular arasındaki ilişkiler yoluyla ortaya çıktığını savunan yapısalcılıkta; anlamın verili, tözsel olmadığı, bir yapı içerisinde ve ilişkisellikte uzlaşma sonucu inşa edildiğine dair vurgular mevcuttur. Yani anlam, ortaya çıkacağı bir ilişkiler ağını, bir yapıyı gereksinir. Dolayısıyla yapıyı oluşturan birimler kendi başlarına anlamdan yoksundurlar. Anlam, dâhil olunan yapı ve bu yapı içindeki ilişkilerden ortaya çıkar (Moran, 2002: 186). Böylesi bir sitem içerisinde anlam, ilk olarak dilsel yapı içinde kendini ortaya koyar. Anlamın ve kavramların dile olan zorunlu bağımlılığı yani dilden önce mevcudiyetlerinin olmayışı ve dille birlikte ortaya çıkışı iddiası klasik felsefenin anlam ve dili ele alış paradigmasından bir kopuşu gösterir. İzlerini Antik Yunan’a kadar sürebileceğimiz dil teorilerinin temel varsayımı; dil ve bununla birlikte kavramın, insanların dünyadaki nesnelere ve şeyleri adlandırmalarına ve etiketlemelerine imkân veren bir olgu, bir araç olmasıydı (Cevizci, 2011: 1227). Bu anlayış çerçevesinde dil, dünyayı yansıtan bir unsur olarak görülür. Bunun temellendiği kavrayış ise bir nesne ile ona verilen ad arasında tözsel bir bağlantının olduğudur. Klasik felsefenin genel kabulü; anlamın verili olduğu, dilden önce var olduğu, dilin de bunu tanımlayan bir yapı olduğuydu. Saussure ile başlayan süreçte ise dil, dünyayı yansıtmaktan ziyade onu kuran bir olgu olarak ele alınmış; birey, toplumsal uzlaşma sonucu oluşturulmuş bir dilsel sistemin içine doğduğu için anlam da düşünce de dil ile kurulan, varlıklarını dile borçlu olan yapılar olarak anlaşılmıştır.

Saussure’ün dil bilimsel çalışmalarıyla başlayan yapısalcı yöntemini, kültür antropoloğu Lévi-Strauss, kültürel antropolojik çalışmalarına uyarlamış ve kültürde anlamı meydana getiren yapıları incelemiştir. O, Saussure’ün dil bilimsel alanda izlediği yolu sosyal görüngüler alanında takip etmiştir ve bu görüngülerin de dile benzer bir yapıya sahip sistemler olduğu inancına sahiptir. Bu anlamda Strauss, akrabalık ilişkileri ve mitler üzerinden yapısalcı bir analiz yapmıştır. Bu çalışmada ilk olarak yapısalcılık akımına ilham kaynağı olan Saussure’ün dilsel anlamda yapıyı nasıl ele aldığı ve çözümlediği açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci olarak Lévi-Strauss’un yapısalcı düşüncelerine yer verilmiş ve son olarak Strauss üzerinde Saussure’ün etkileri çözümlenmeye çalışılmıştır.

2. Saussure ve Dilbilimsel Yapısalcılık

Yirminci yüzyıl dil biliminin, İsviçreli dil bilimci Ferdinand de Saussure’ün *Genel Dilbilim Dersleri* isimli eseri ile başlayıp geliştiği kabul edilir. Bu dönemde dilbilim, dili yeniden tanımlamak, dilin geçekliğini tanımak ve dil alanını sistematik bir bilim dalı hâline getirmek gibi amaçlara sahiptir. Bu amaçlar doğrultusunda Saussure, dili her şeyden önce bir sistem/dizge olarak tanımlamıştır (Saussure, 1998: 45). Ona göre dil, şimdi ve burada doğrudan dilin kendisine odaklanarak bulunduğu sistemin, yapının içerisinde ele alınmayı gerektirir. Bu da tarihsel gelişimin ele alınıp incelenmesi demek olan evrimsel bağlamdan sıyrılmakla müm-

kün olur. Şimdi ve burada olan dil, kendi içinde bir bütünlük olarak anlamı üretir. Anlamı üreten dilin kendisidir yani anlam, dile içkindir. Dolayısıyla dildeki hiçbir anlam dışarıdan değildir. Bu anlayış aynı yüzyılın felsefi geleneği olan mantıksal atomculuğun temsilcisi Russell'ın anlayışının tersidir. Dilin atomik ögesi olarak cümleyi gören Russell'a göre bir önermenin anlamı, dışarıdaki karşılık geldiği olgu ile karşılanır. Örneğin “Sokrates hayatta değildir” önermesi nesnel bir gerçekliğe tekabül eder ve doğrudur ancak “Sokrates hayattadır” önermesi dünyadaki olgusal gerçekliğe uygun düşmediği için yanlıştır (Russell, 2010: 44-45). Bu anlayışa göre, Fransız dil bilimci Emile Benveniste'in de belirttiği gibi “*Dil ile gerçeklik arasında tam bir uyum vardır: gösterge gerçekliği kaplar ve ona egemendir, dahası gösterge gerçekliğin kendisidir.*” (Benveniste, 1995: 77) düşüncesi hâkimdir ve bu düşünce içerisinde her sözcük bir gerçekliğe karşılık gelir. Wittgenstein'in erken dönem düşüncesi de benzer şekilde bir şeyin anlamlı olmasını, onun olgusal karşılığının oluşuna dayandırır. Dil ve dünya arasındaki uygunluğu da “*Dilimin sınırları, dünyamın sınırlarını imler.*” (Wittgenstein, 2013:133) şeklinde ifade eder. Böylece Wittgenstein da erken dönem düşüncesi içerisinde dile, olgusal dünyanın dışında bir varlık alanı tanımamıştır. Buna göre dil, gerçekliğin aynasıdır ve temsilcisidir. Dilin gerçekliği işaret eden bir sistem olarak algılanmasının aksine Saussure, dilde anlamın kendi içerisinde olduğunu ve anlamın dışarıda aranmaması gerekliliğini işaret eder. Örneğin; “Bugün hava güneşli” gibi bir cümleyi anlamlı yapan şey, Saussure'e göre Russel ve Wittgenstein'in aksine onun dışarıdaki gerçekliğe denk gelmesinden ziyade, yapı itibarıyla uyumlu, anlamlı olmasıdır. Hava güneşli olmasa da bu cümle anlamlıdır. Saussure'ün bu anlamlandırma sisteminin yapısı ve çözümlenmesine yönelik yaptığı çalışmalar, anlamın yapı içerisinde oluştuğuna dair görüşleri yapısalcılığı etkileyen önemli düşüncelerdir.

Saussure, dilbilimsel çalışmaların tarihsel olarak üç evreden geçtiğini ifade eder. İlki, Eski Yunanlıların “dil bilgisi” adı altında yaptığı ve Fransızların da devam ettirdiği dili inceleyen ve doğru biçimleri, yanlış biçimlerden ayıran kurallar koyucu evredir. Saussure bu evreyi, dar ve kuralcı olarak nitelendirir. İkinci evre, 18. yüzyılın sonlarına doğru Friedrich August Wolf'un başlattığı ve günümüzde de devam eden bir akım olarak betikbilimin² ortaya çıktığı dönemdir. Betikbilim, dilin yanı sıra tarihsel yazılı metinleri, mektupları, kitapları, töreleri, kurumları açıklayıp yorumlamaya çalışır. Ayrıca betikbilim, dil sorunlarını ve farklı çağların betiklerini karşılaştırarak yazarın dilini belirler ya da ele aldığı eski dildeki bir yazıtı çözümlenip açıklamaya çalışır. Bu çalışmalar Saussure'e göre tarihsel dil bilimi oluşturur. Saussure betikbilimi, yazılı dile olan bağlılığından dolayı yaşayan dili göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirir. Diller arasında karşılaştırma yapılabileceğinin anlaşılmasıyla dilsel araştırmaların üçüncü evresi olan “karşılaştırılmalı dil bilgisi” doğmuştur. Sanskritçe ile diğer diller (Germence, Yunanca, Latince) arasındaki devşirmeyi aşan benzerliklerin fark edilmesiyle, bu diller arasında akrabalık denilebilecek ilişkilerin incelenmesiyle başlayan karşılaştırılmalı dilbilimde, bir dili başka bir

² Betikbilim (Filoloji); bir dilin ya da dillerin yapısı, tarihsel gelişimi ve ilişkilerini ele alan bilim dalı. <https://www.lexico.com/definicion/philology> Erişim Tarihi: 10.08.2022 Saat:14.00

dille açıklama ve aydınlatma girişimi mevcuttur. Ancak Saussure, bu okulun da gerçek dilbilimi kuramadığını çünkü ele aldığı konunun yani dilin öz niteliğini meydana çıkarmakla ilgilenmediğini ileri sürerek eleştirir. Diller arasında karşılaştırma yapmak, onlar arasındaki ilişkiyi ve benzerliği bulmak Saussure için dil olayının değişik yönlerinden yalnızca biridir ve bu karşılaştırma geçmişteki olguları yeniden ortaya çıkarmaktan başka bir işe yaramaz (Saussure, 1998: 28-31). Saussure dilbiliminin inceleme alanının, dilin gramer yapısı ya da dilin tarihi olmadığını belirterek şimdi ve burada olan dilin kendisine yönelmek gerektiğini belirtir.

19.yüzyılın son çeyreği ile birlikte Yeni Dilbilgiciler Okulu kurulmuş ve bu okulun önde gelen bilginleri, karşılaştırma yapmak suretiyle ulaşılan tüm verileri, tarihsel bir perspektifle ele alıp, olguları doğal düzenleri içinde birbirine bağlamışlardır. Böylece dil, kendi başına gelişme gösteren bir varlık değil, dilsel toplulukların oluşturduğu ortak bilincin bir ürünü olarak ele alınmıştır (Saussure, 1998: 32). Dilin karşılaştırma ya da tarihsel olarak incelenmesi düşüncesine olan mesafesine rağmen onun, toplumsal uzlaşımın ürünü olduğuna dair vurgudan dolayı Saussure, bu okulun dilbilime önemli katkıları olduğunu ifade eder.

Saussure, dilbilimsel çalışmalarına dilin ne'liğini ve doğasını açıklamayla başlar ve bunu yaparken ayrımlar ve karşıtlıklar üzerinden hareket eder. Bir göstergenin anlamı, aynılıklar ve karşıtlıklardan meydana gelir. Dolayısıyla bir göstergeyi anlamlı yapan şey, kendisiyle özdeşliği ve başkasından farkıdır. Saussure'e göre, dilbilimsel konularda ele alınan olguların birbirine karşı iki yüzü vardır, bunlar birbirlerinin değerini belirler.

3. Dil ve Söz

İkili karşıtlıkların ilk örneği olarak Saussure'ün dil (*langue*) ve söz (*parole*) arasında yaptığı ayrımı ele alabiliriz. Anlamın ayrımlar, farklar üzerinden ortaya çıktığı varsayımını hatırlayacak olursak dili tanımlamak için onun sözden farkını ortaya koymak önemlidir. Saussure için; “*Dili sözden ayırmak demek: 1. Toplumsal olguyu bireysel olgudan 2. Temel olguyu ikincil, az çok da rastlantısal nitelikli olgudan ayırmak demektir.*” (Saussure, 1998: 43). Dil bir sözleşme, bir uzlaşımın ürünüdür ve bu anlamda toplumsaldır. Bir sözleşme ve uzlaşım ürünü olmasından dolayı bireyin dili kendi kendine yaratması ve değiştirmesinden bahsedilemez. Dolayısıyla bireyin iradesini aşan bir yapısı vardır. Bu açıdan dil, bireye özgürlük alanı tanımaz denilebilir. Söz ise bireyde görüme gelir ve bireysel istencin ürünüdür. Konuşan kişinin tasarrufundadır ve bireyin egemenliği altındadır. Tarihsel olarak bakıldığında söz dilden daha önce ortaya çıkmış olsa da anlaşılabilirliği bakımından dil varlığı zaruridir. Aynı şekilde dilin yer edinebilmesi için de sözün varlığı bir zarurettir. Yani dil ve söz karşılıklı olarak birbirini gereksinirler. Dil, sözün hem aracı hem de ürünüdür (Saussure, 1998: 50).

Dil ve insan arasında da karşılıklı bir bağımlılık vardır. Çünkü dilin kurucusu insandır. Dil insana bağlı olarak kendini gerçekleştirirken insan da dil aracılığıyla kendini gerçekleştirir. Saussure bunu: “*Dil yetisi bir olgudur; insanda bulunan bir yetinin işletilmesi icrasdır (exercice). Dil, bu olgunun bir bireyler topluluğunda ve belli bir çağda aldığı uyumlu (concordant) biçimlerinin tümüdür.*” (Saussure, 2014: 133) şeklinde ifade eder.

Dil, söz vasıtasıyla kendini ortaya koyar ve gerçekleştirir. Dolayısıyla dil bireyde potansiyel hâlde bulunan yetiyken söz, bu yetinin aktüel hâlde gelmesidir. Bu anlamda söz, dilin eyleme geçmiş, kendini gerçekleştirmiş hâlidir diyebiliriz.

4. Gösteren ve Gösterilen

Saussure'ün dili, kavramlar belirten bir göstergeler dizgesi olarak (Saussure, 1998:45) tanımlamasıyla birlikte göstergebilim alanına girilmiş olur. Göstergebilim, göstergelerin neler olduğunu ve hangi yasalara bağlı olduğunu açıklayan (Saussure, 1998: 46) ve göstergelerin toplum yaşamı içindeki konumunu inceleyen bilim dalıdır. Gösterge, gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin ürünüdür. Gösteren, işitsel bir imgedir. Gösterilen ise bunun işaret ettiği kavramdır. Örneğin “ağaç” denildiğinde ağızdan çıkan ses, işitim imgesi gösterendir. Bu sesin işaret ettiği “ağaç” kavramı da gösterilendir (Yücel, 2005:29). Kavram ve işitim imgesi birleşerek gösterge'yi oluştururlar. Burada gösterilenin bir nesne değil, nesnenin zihinsel tasarımı olduğunu belirtmek gerekir.

Saussure'e göre gösterenin gösterilenle birleşmesiyle kurulan bağ nedensizdir (Saussure, 1998: 111). Yani bunlar arasında zorunlu bir ilişkiden değil, olumsal bir ilişkiden söz edebiliriz. Saussure'e göre bu durumun en iyi örneğini, dünya üzerindeki dillerin fazlalığı verir. “Masa” gösterilenini karşılayan gösteren, dillere göre farklılık gösterir. Örneğin İngilizcede “table” bu anlamı verirken Almancada aynı anlamı “tabelle” göstereni verir. Dolayısıyla isimlendirme yapılırken nesnenin özüne dair bir isimlendirme değil, toplumsal uzlaşımın elde edilen keyfi bir isimlendirme yapılır. Uzlaşımın elde edildiği için de bireyin iradesini aşan bir yapıya sahiptir. Bir dil göstergesi, dilsel bir toplulukta uzlaşım sonucu yerleştikten sonra bireyin onun üzerinde herhangi bir değişiklik yapma hakkı yoktur. Artık zorunlu olarak benimsenmiştir. Dolayısıyla birey açısından bu, zorunlu bir seçimdir.

Dilde sürekliliği sağlayan şey zamandır. Dilsel ifadeler kuşaktan kuşağa aktararak süreklilik kazanır. Ancak Saussure'e göre zaman, bir yandan dilde sürekliliği sağlarken diğer yandan da dil göstergelerini değiştirir. Bunu Saussure şu şekilde ifade eder; “*Bazen daha hızlı, bazen daha yavaş. Bir bakıma gösterenin değişmez olduğu da söylenebilir, değişebilir olduğu da.*” (Saussure, 1998: 120). Bu görüşleri yukarıda bahsedilen görüşleriyle çelişik gibi görünse de, Saussure'ün dilin kısa vadede ve bireyler tarafından değiştirilemeyeceği ancak uzun vadede toplumlar tarafından değiştirilebilir olduğu düşüncesi bu çelişkiyi ortadan kaldırmaktadır.

Özetle bir gösterenin nedensizliği, dilin özerkliği anlamına gelir. Bu doğrultuda Berna Moran'ın da ifade ettiği gibi dil, gerçeklik ve hakikati yansıtan bir şey olmaktan çok gerçekliği kuran bir şeydir. Gerçeklik dili değil, dil gerçekliği meydana getirir. Sözcüklerin anlamını nesne değil, dil belirler (Moran, 2002: 189). Dolayısıyla nesnede verili bir anlam yoktur, nesne bir uzlaşma sonucu o adı almıştır ve bulunduğu yapı içerisinde anlam kazanmıştır. Yani anlam, dilin içinde gerçekleşir. Böylece dil gerçeklikten bağımsızlaşır. Önemli olan dil içerisindeki yapısal ilişkilerdir.

5. Artsüremlilik / Artzamanlılık (Diachronic) ve Eşsüremlilik / Eşzamanlılık (Synchronic)

Saussure'ün dilin evrimsel ve dural yönü arasında yaptığı ayrım ikili karşıtlıkların diğer bir örneğini oluşturur. Dilin evrimsel yönü için artsüremlilik, dural yönü için eşsüremlilik terimlerini kullanır. Artsürem dilin evrimsel aşamalarını incelerken eşsürem bir dil durumunu inceler (Saussure, 1998: 129). Saussure'e göre dil ancak belli bir durum göz önünde bulundurularak betimlenebilir. Dil olgularını inceleyen bir dil bilimci, onu meydana getiren şeyleri ve artsüremi göz ardı etmelidir. Ona göre, tarihsel boyutu işin içine katmak konuşan kişinin düşüncelerini bulandırmaktan başka bir işe yaramaz (Saussure, 1998: 129). Eşsüremlilik; anlaktır, şimdidedir ve odak noktası tarihsellikten ziyade yaşayan dil, konuşan bireydir. Dil, Saussure'e göre eşsüremlilik sayesinde bir bütünlük oluşturur. Artsüremlilik bakış açısı dilin kendisine odaklanmaz, daha çok onu değiştiren, eviren olaylar dizisine odaklanır. Artsüremlilik dilin tarih içerisinde bazı kullanımlarının ortadan kalkmasıyla, bazı sözcüklerin dile girmesiyle geçirdiği değişimi gösterir. Ancak bu değişime rağmen yapı değişmeden kalır. Eşsüremlilik değişmezliğin, kalıcılığın olduğu düzeydir. Saussure dili, tüm bölümleriyle eşsüremlilik bakımından incelenen ve incelenmesi gereken bir dizge olarak ele alır.

Eşsüremlilik dilbilim, bir arada bulunan aynı toplumsal bilincin bağlamında olguları değerlendirirken artsüremlilik dil bilim toplumsal bilinçten uzak, tarihsel olguların bağlantılarını inceler. Bu da Saussure'ün çalışmalarının odak noktasının dilsel evrim yerine dilin iç gerçekliğine yönelmesine sebep olmuştur. Bu yönetsel tutum, yapısalcılığın temelini oluşturmuştur (Vardar, 1998: 7).

6. Lévi-Strauss ve Yapısalcılık

Yapısalcı yaklaşım temelde, toplumsal gerçekliğin çeşitliliği ve değişen görünüşlerin arkasında yatan temel yapıların olduğu iddiasına sahiptir. Saussure'ün yapısal dil bilimi ve dili, anlamlar üreten seslerin birleşimini sağlayan temel kural olarak tanımlaması, bu düşünceyi etkilemiştir (Marshall, 1999: 808). Lévi-Strauss da bu temel yapıların ya da kuralların dünyayı algılayış biçimimizi belirlediğini düşünür. Strauss yapısalcılığı, "...değişmez olanı veya yüzeydeki farklılıklar arasındaki değişmez unsurları araştırır" (Strauss, 2013: 42) bir yaklaşım olarak tanımlar. Onun amacı, çeşitlilikler altındaki değişmez unsurları anlamaya çalışmaktır.

Bilimin indirgemeci ve yapısalcı olarak iki ayrı işleyiş tarzına sahip olduğunu iddia eden Strauss'a göre kompleks fenomenleri daha basit fenomenlere indirgeyerek açıklama girişimi indirgemeci yöntemin işleyiş tarzıdır. Ancak bazı fenomenler daha basit fenomenlere indirgenemeyecek kadar komplekstir. Böylesi bir durumda bu fenomenleri açıklamak için bunlar arasındaki ilişkilere ve nasıl bir orijinal sistem oluşturduklarına bakmak gerekir ki bu yapısalcılığın işleyiş şeklidir (Strauss, 2013: 43). Bu anlamda Strauss ilk olarak, dünyada anlamsız ve nedensiz görünen çok çeşitli evlilik kurallarının mevcut olmasının dikkatini çektiğini ve bu kuralların ve çeşitliliğin ardında yatan düzeni aramaya yöneldiğini ifade eder. Böylece Strauss, akrabalık sistemleri ve evlilik kuralları üzerinde çalışmaya girmiş olur. Strauss, bu çalışmalarını

nın ardından mitoloji alanında çalışmalar yapmaya başlar. Onu mitoloji çalışmalarına sürükleyen şey, mitolojilerin de tıpkı evlilik kuralları gibi anlamsız, nedensiz ve saçma görünmelerine rağmen, dünyanın her yerinde benzer anlatılara rastlandığını görmesi olmuştur. Görünüştteki düzensizliğin ardındaki düzeni aramaya çalışan Strauss için, düzen olmadan anlamı kavramak imkânsızdır (Strauss, 2013: 44-45). Strauss'a göre gerek akrabalık ilişkileri gerek mitsel anlatılar gerekse bunları da kapsayan kültürel farklılıklara rağmen insan zihni her yerde bir ve aynı özellikler gösterir. Dolayısıyla bu çeşitlilikler temel yapı itibarıyla evrenselidir.

7. Akrabalık İlişkileri

Akrabalık ilişkilerinin kadının mübadelesi üzerinden başladığını savunan Strauss'a göre, Saussure'un anlamın ikili karşıtlıklar üzerinden kurulduğu düşüncesine paralel bir şekilde kadının alınması ve kadının verilmesi şeklinde oluşan karşıt ilişki, akrabalığın başladığı yerdir. Bu karşılıklı alışveriş, kişilerin akrabalık sistemlerinde yerlerini belirleyen ve onları tanımlayan sistemin başlangıç noktasıdır. Akrabalık terminolojisinin (anne, baba, eş, kız kardeş, dayı...) oluşturulmasıyla birlikte evlenilebilir ve evlenilebilir olmayan şeklinde yeni bir ikili karşıtlık alanı ve anlam alanı açılır. Sosyologlar akrabalık ilişkilerini dil bilimcilere benzer bir tutumla ele alırlar. Strauss, akrabalık sisteminin bir dil gibi olduğunu ifade eder (Strauss, 2012: 82). Nasıl ki dil bilimde sesbirimler bir yapı içerisinde anlamı belirtiyorsa akrabalık ifadeleri de anlam oluşturan ifadelerdir (Strauss, 2012: 61).

Saussure'un anlam dilin içinde ve ilişkisellikte ortaya çıkar, dışarıdan verilmez düşüncesine benzer şekilde akrabalık ilişkileri de, grup üyelerinin statülerinin anlamını ortaya çıkarır. Akrabalık ilişkileri bir dil gibi bireyler arasındaki iletişim şeklini oluşturur. Nasıl ki yapısal dilbilimde tek tek dilsel öğelere değil, bu öğeler arasında anlamı oluşturan ilişkiye, yapıya odaklanmak gerektiği iddia ediliyorsa, Strauss da toplumdaki öğelerin bu yapı ve ilişkisellikte anlamının ortaya çıkacağını iddia eder. Bunu Eriksen ve Nielsen şu şekilde ifade eder: "... *bir akrabalık sistemi, bir anlam sistemidir ve bu nedenle de konumlar (statüler) değil, ilişkileri içerir. Bir baba kendinde baba değildir, ancak çocuğuyla ilişki içinde babadır.*" (Eriksen, Nielsen, 2016: 162). Bu ifadeler anlamın tözsel bir durum olmaktan ziyade yapısal bir sistemde ortaya çıktığını gösterir niteliktedir.

Strauss'a göre akrabalığın anlam ve ilişkiler sistemi olduğunu ifade etmiştik. Bu sistem içerisinde kişi, evleneceği kişiyi seçim yaparak belirleme hakkına sahipken, anne-babasını ya da çocuğunu seçimle belirleyemez. Bununla birlikte ebeveyn çocuğuyla da evlenemez çünkü aralarında doğal kan bağı vardır. Dolayısıyla akrabalık ilişkileri sistemi evlenilebilir olan ve evlenilebilir olmayı da belirler (Eriksen, Nielsen 2016: 163). Bu anlamda akrabalık ilişkilerinin en temel özelliği, enest ilişki yaşağını ortaya çıkarmasıdır. Bu doğrultuda Strauss, enest tabusunu ele almıştır. Enest ilişki, evlenilebilir olmayan grup üyelerinin ilişkisini tanımlar. Bu ilişki, fizyolojik olarak mümkünken kültürel ve ahlaki olarak mümkün değildir. Örneğin kız kardeş ve erkek kardeş arasındaki cinsel ilişki enest ilişkidir (Strauss, 2012: 318). Enest yaşağına göre bir erkek, evlenemeyeceği bir kadına el sürmeyerek onun başka bir erkekle ilişki

kurmasına olanak tanır. Farklı toplumlarda farklı akrabalık ilişkileri ve bu bağlamda encest ilişkisi yasaklama ve onaylama dereceleri farklılık gösterse de temelde buna dair değişmeyen bir “tutumlar dizgesi” vardır (Yücel, 1994: 14). Encest ilişki yasağı, Strauss’un çeşitliliğin ardındaki tekliği bulma amacının akrabalık ilişkilerinde vuku bulmasıdır.

8. Mitler

Strauss, akrabalık ilişkilerinin yapısal analizini yaptıktan sonra yönünü mitlere çevirir. Ona göre mitlerin araştırılması, insan zihninin temel işleyişini incelemek için kültürün kullandığı bir projenin parçasıdır. Mitler, kültürel farklılıkların ortaya çıkardığı ürünlerdir. Bir toplumun yapısı ve toplumsal ilişkilerin bir yansıması olarak da okunabilir (Strauss, 2012: 299). Strauss’a göre mitler, bir toplumun ataları tarafından sonraki kuşaklara aktarılmış, bilinçdışı aile toplumsal söylemlerdir.

Doğa ve insan arasındaki karşıtlığın bir ürünü olarak mitler, gündelik hayatta çözülemeyen şeyleri, çözme girişimidir. Bu anlamda sembolik bir dil oluşturur. Dilin birtakım birimleri vardır; sesbirim (*fonem*), biçimbirim (*morfem*) ile anlambirim (*semantem*) (Strauss, 2012: 304). Aynı şekilde mitlerde de “mitem” adı verilen en küçük birim mevcuttur. Nasıl ki dilbilimsel birimler tek başlarına anlamdan yoksunsa mitemler de tek başına bir anlam içermezler, onların anlamları ilişkisellikte ortaya çıkar (Ricoeur, 2007:108).

Strauss mitleri eşsüremler bir tutumla inceler. Mitlerin farklı toplumlarda farklı görünümlere sahip olmasına rağmen birtakım ortak yönelimler üzerinde kurulduklarını düşünerek hepsinin dayandığı temel, evrensel bir yapı olduğunu ifade eder. Bunlar evrensel, müşterek kodlardır ve bu temel yapı değişmez. Görünüştaki bu çeşitliliğin, kaosun ardında bir düzen bulunmaktadır ve Strauss’a göre düzen olmadan anlamın kavranılması da mümkün değildir (Strauss, 2013:45).

9. Sonuç

Saussure’un, Strauss’un düşünceleri üzerindeki etkisi göz ardı edilemez. Strauss bu etkiyi açıklayıcı bir biçimde, dilsel yapı ve sosyal yapının türdeş ifadeleri arasında bir bağlantı, ilişki bulunduğu şeklinde ifade eder (Yücel, 2005: 70). Saussure’e göre dil, bir göstergeler sistemidir ve anlam da bir yapı içerisinde ortaya çıkar. Strauss da akrabalık yapısını bir göstergeler sistemi olarak ele almış ve her bir rolün de bu yapı içerisinde anlam kazandığını ifade etmiştir. Ancak bu, toplumu dil ile özdeşleştirmek anlamına gelmez. Toplumsal olguların, dilsel olgularla benzer yapıya bağlanmasıyla birlikte Strauss, dilbilimin yönteminden yararlanarak toplum çözümlemesi yapmıştır. O, toplumu ve kültürü bir sistem olarak incelemekle birlikte bu sistemi oluşturan öğeler arasında bulunan yapısal ilişkileri ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Saussure’un dil ve söz arasında yaptığı ayırım toplumbilimde, olay ve yapı ayırımı şeklinde vuku bulmuştur. Strauss’ta olay ve yapı arasındaki karşıtlığın açıklanışı somut biçimde kadın alıp verme ile oluşan akrabalık yapılarına geçişte karşımıza çıkar (Barthes, 1993: 31). Saussure’un temel varsayımlarından olan değer ve anlamın ikili karşıtlıklar üzerinden oluştuğu varsayımı Lévi-Strauss’un akraba-akrabadışı gibi yapısal analizlerini bu karşıtlık üzerinden yapmasına etki

etmiştir ve temelini de ikili karşıtlık olarak kadın alıp, kadın verme durumu oluşturur. Benzer şekilde mitoloji de temelini dilden alır. Strauss'a göre, mitoloji, dile içkin iki temel öge olan ses ve anlam ögelerinden anlamı ortaya çıkaran etmendir (Strauss, 2013: 85). Dolayısıyla ona göre, mitler de dil gibi yapılanmışlardır.

Gerek Saussure gerekse Strauss için yapı, toplumsal uzlaşımaya dayalı ve toplum içinde ortaya çıkan bir karaktere sahiptir. Anlamın ortaya çıktığı yer de ilişkiselliği barındıran yapıdır. İlişkisellik ifadesi, doğrudan çoğulluğa denk düşmektedir. Yani anlam, çoğulluk içerisinde ve uzlaşım sonucu kurulur. Bu bakımdan bireyi aşar.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

ıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel Serüven*, (ev. Mehmet Rıfat-Sema Rıfat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Benveniste, E. (1995). *Genel Dilbilim Sorunları*, (ev: Erdim Öztokat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cevizci, A. (2011). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Say Yayınları.
- Eriksen, T. H, Nielsen, F. S. (2016). *Antropoloji Tarihi*, (ev: Aksu Bora). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (ev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Moran, B. (2002). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirileri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ricoeur, P. (2007). *Yorum Teorisi: Söylem ve Artı Anlam*, (ev: Gökhan Yavuz Demir). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Russell, B. (2010). *The Philosophy of Logical Atomism*, London ve New York: Routledge Classics.

- Saussure, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Saussure, F. (2014). *Genel Dilbilim Yazıları*, (Çev. Savaş Kılıç). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Strauss C.L. (2013). *Mit ve Anlam*, (Çev: Gökhan Yavuz Demir). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Strauss, C.L. (2012). *Yapısal Antropoloji*, (Çev: Adnan Kahiloğulları). Ankara: İmge Kitabevi.
- Vardar, B. (1998). *Ferdinand De Saussure ve "Genel Dilbilim Dersleri"* (Sunuş) Genel Dilbilim Dersleri içinde. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Wittgenstein, L. (2013). *Tractatus Logico-Philosophicus*, (Çev. Oruç Aruoba). İstanbul: Metis Yayınları.
- Yücel, T. (1994). *Claude Lévi- Strauss ve Yaban Düşünce*. Yaban Düşünce içinde İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yücel, T. (2005). *Yapısalcılık*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- <https://www.lexico.com/definition/philology>

Extended Summary

Positioned at an important point in 20th century continental philosophy, structuralism has been influential in various fields such as language, culture, psychoanalysis, anthropology, sociology and mathematics since its emergence. Linguistics is an important starting point for the emergence of this new approach. The first name that comes to mind when linguistic structuralism is mentioned is the Swiss linguist Ferdinand de Saussure. Saussure's ideas in his "*Course in General Linguistics*" are an important source of inspiration for structuralism. In structuralism, which generally argues that meaning emerges through relations, there is an emphasis on the fact that meaning is constructed within a structure and as a result of consensus within a relationship. Saussure explained language as a phenomenon that constructs the world rather than reflecting it; since the individual is born into a linguistic system created as a result of social consensus, meaning and thought are understood as structures created by language and owe their existence to language.

In Saussure's thought, language requires to be dealt with in the system and structure in which it is located by focusing directly on the language itself here and now. This is possible only by getting rid of the evolutionary context, which means analyzing historical development. Language, which is here and now, produces meaning as a unity in itself. It is language itself that produces meaning, that is, meaning is in language. Therefore, no meaning in language is external. Saussure begins his linguistic studies by explaining what language is and what its nature is, and in doing so, he acts on the basis of distinctions and oppositions. The meaning of a sign consists of samenesses and oppositions. Therefore, what makes a sign meaningful is its identity with itself and its difference from others. According to Saussure, the phenomena dealt with in linguistic matters have two opposing sides, which determine the value of each other.

The first example of dual oppositions is Saussure's distinction between language (*langue*) and speech (*parole*). Language is the product of a contract, a consensus and in this sense is social. Speech, on the

other hand, appears in the individual and is the product of individual will. It is under the sovereignty of the individual. Historically speaking, even though speech emerged before language, the existence of language is essential for it to be understood. Likewise, the existence of speech is a necessity for language to gain a place. In other words, language and speech mutually require each other.

The signifier is an auditory image. The signified is the concept it points to. For example, the sound that comes out of the mouth when "tree" is said, the auditory image is the signifier. The concept of "tree" that this sound points to is also the signified. According to Saussure, the bond established by the combination of the signifier with the signified is causeless. Therefore, when naming is made, it is not a naming about the essence of the object, but an arbitrary naming obtained by social consensus. Saussure's distinction between the evolutionary and static aspects of language constitutes another example of dual oppositions. He uses the terms diachronic for the evolutionary aspect of language and synchronic for the static aspect. While the artefactual analyzes the evolutionary stages of language, the synchronic analyzes a language state. According to Saussure, language can only be described by considering a certain situation. A linguist studying linguistic phenomena should ignore the things that make it up, and ignore the diachrony.

The cultural anthropologist Lévi-Strauss adapted Saussure's linguistic structuralist method to his cultural anthropological studies and analyzed the structures that create meaning in culture. He followed Saussure's linguistic path in the field of social phenomena and believed that these phenomena are systems with a structure similar to language. In this sense, he made a structuralist analysis on kinship relations and myths.

Lévi-Strauss thinks that basic structures determine the way we perceive the world. Strauss first states that there are a wide variety of marriage rules in the world that seem meaningless and causeless. He states that he tends to look for the order behind the variety. Thus, he began to work on kinship systems and marriage rules. Following these studies, he began to work in the field of mythology. What drew him to the study of mythology was his realization that although mythological stories, just like marriage rules, seem meaningless, unreasonable and absurd, such stories can be found all over the world.

Kinship relations reveal the meaning of the status of group members. Kinship relations, like a language, constitute the form of communication between individuals. Just as in structural linguistics it is claimed that one should focus not on individual linguistic elements but on the relationship and structure between these elements, Strauss claims that the meaning of the elements in society will emerge within this structure and relationship. After making a structural analysis of kinship relations, Strauss turns his attention to myths. For him, the study of myths is part of a project used by culture to examine the basic workings of the human mind. Myths are products of cultural differences. They can also be read as a reflection of a society's structure and social relations. Myths are unconscious social discourses transmitted by the ancestors of a society to subsequent generations.

For both Saussure and Strauss, structure has a character based on social consensus and emerging within society. It is in the structure, which contains relationality, that meaning emerges. The expression relationality directly refers to plurality. In other words, meaning is established within plurality and as a result of consensus.